

III. Tilastokonttori.

Tilastokonttorin vuodelta 1918 antama kertomus oli seuraava:

Painatusolot.

Niinkuin tilastokonttorin vuodelta 1917 antamassa kertomuksessa tarkemmin osoitettiin, kärsivät konttorin työt jo mainittuna vuonna suurta haittaa konttorin käyttämien kirjapainojen pitkällisten työnkeskeytysten ja kahdeksan tunnin työpäivän käytäntöön saattamisen johdosta suuresti vähentyneen työkyvyn vuoksi, minkä tähden pari konttorin tärkeintä julkaisua tuntuvasti myöhästyi ja julkaisutyö ajoittain uhkasi kokonaan seisahtua. Nämä olot pahe-
nivat edelleen vuonna 1918. Bolshevikkikapinan aikana oli työ sekä konttorissa että kirjapainoissa kokonaan keskeytyneenä tam-
mikuun 30 päivästä huhtikuun 15 päivään, ja kapinan päätyttyä tuli kirjapainotyö vasta verkalleen käyntiin, vilkkaampi ladontatyö kun alkoi vasta kesäkuun alussa eikä silloinkaan käsittänyt kaik-
kia tekeillä olevia konttorin julkaisuja. Vuoden lopullakaan, jolloin kirjapainojen työkyky jonkin verran parani, konttori ei voinut saada uusia korjausvedoksia läheskään yhtä nopeasti kuin ennen vuotta 1917. Tästä pulasta päästäkseen ja kun konttorin kirjelmässä marraskuun 26 päivältä 1917 rahatoimikamarille tekemä esitys oman kirjapainon perustamista tai ostoa kaupungille tar-
koittavan kysymyksen uudelleen ottamisesta käsiteltäväksi ei vuo-
den varrella aiheuttanut toimenpidettä kamarin puolelta, tiedusteli konttori useita kertoja eräiltä muilta kirjapainoilta, voisivatko ne ottaa tehdäkseen ja nopeammin suorittaa eräitä sen painatustöitä, mutta sai kaikkialta epäävän vastauksen. Konttorilla ei sentähden ollut vähintäkään mahdollisuutta voittaa menetettyä aikaa takaisin ja estää julkaisujen edelleen myöhästymistä, ja konttori voi ainoas-
taan mitä hartaimmin valittaa, että sen monivuotinen ja tarmokas työ julkaisujen jouduttamiseksi nyt näyttää auttamattomasti men-
neen hukkaan. Sen seikan että työn kasaantumisen seuraukset kohtasivat tilastokonttoria raskaammin kuin useita muita kirja-
painotöiden teettäjiä täytyy katsoa olennaisessa määrässä johtuvan

siitä, että moniaat muut painatustyöt ovat sitä laatua, että niiden tulee olla valmiina jonkin määräajan kuluessa, mikä sitä vastoin ei ole aivan välttämätöntä konttorin julkaisuihin nähden, jotka kirjapainoissa sentähden, mikä muutoin on varsin luonnollista yksityiskirjapainoissa, johdonmukaisesti asetetaan toiseen sijaan, jommoista asiaintilaa epäilemättä on pääasiassa jatkuva, niin kauan kuin konttorin täytyy painattaa julkaisunsa yksityisissä kirjapainoissa.

Edellä kerrottujen asianhaarain johdosta saattoi tilastokonttori vuonna 1918 julkaista ainoastaan viisi teosta, jotka ilmestyivät alempana mainittuina aikoina:

Ilmestyneet
julkaisut.

- Kesäk. 22. Helsingfors stads statistik. I. Hälso- och sjukvård. 7. 1916. Förra delen. VI + 244 siv.
- Elok. 24. Helsingfors stads statistik. II. Utrikes handel. I. 1916. VIII + 50 + 84 siv.
- Lokak. 9. Helsingin kaupungin tilasto. II. Ulkomaan kauppa. I. 1916. VIII + 50 + 84 siv.
- Marrask. 5. Helsingin kaupungin tilasto. I. Terveysten- ja sairaanhoito. 7. 1916. Edellinen osa. VI + 244 siv.
- Jouluk. 31. Helsingfors stads statistik. I. Hälso- och sjukvård. 8. 1917. Förra delen. VI + 256 siv.

Konttorin tilastollisen vuosikirjan ja kunnalliskertomusten ainoatakaan vuosikertaa ei siis ilmestynyt vuonna 1918; ei myöskään kunnalliskalenterin kolmatta suomenkielistä laitosta, jonka julkaiseminen oli siirtynyt edellisestä vuodesta, ehditty vuoden varrella painattaa.

Terveysten- ja sairaanhoitotilasto jaettiin, niinkuin edellä olevasta käy selville, 1916 vuoden tilastosta lähtien kahteen niteeseen; etusijassa syystä että kaksi uutta varsin laajaa vuosikertomusta, nimittäin Marian sairaalan ja kulkutautisairaalan kertomukset, kaupunginvaltuuston marraskuun 21 päivänä s. v. tekemän päätöksen mukaan otettiin tähän tilastoon. Tämän lisäksi tulivat 1916 vuoden niteeseen kaupungin hiljattain perustaman asuntotarkastuskonttorin antama vuosikertomus sekä kertomus enimmäns osan vuotta voimassa pidetyn Hesperian väliaikaisen tuberkulosisairaalan toiminnasta, jota paitsi tähän niteeseen jakamattoman vuosijulkaisun tauluosastosta siirrettiin eräitä tauluja y. m. Näiden lisäannosten johdosta julkaisu laajeni jakamattoman vuosijulkaisun ensimmäisen osaston 126 sivusta 244 sivuksi eli 118 sivulla. 1917 vuoden niteeseen tuli lisäksi neljä uutta vuosikertomusta, nimittäin vastaperustetun kaupungin sairaalaylihallituksen, osan vuotta voimassa pidetyn Marian sairaalan väliaikaisen tuberkulosisairaalan lääkärin sekä kahden vastaperustetun viranpitäjän, nimittäin kau-

pungineläinlääkäriin ja kasvattilasten hoitoa toimittavan lääkärin antamat. Lukujen määrä lisääntyi siten 19:ksi ja sivuluku 256:ksi.

1916 vuoden kauppatilastollisilla julkaisuilla aloitti tilastokonttori Helsingin kaupungin tilaston uuden sarjan, joka läheisesti liittyi niihin tilastojulkaisuihin, jotka „Helsingin kaupungin tuonnin ja viennin“ nimisinä olivat aikaisemmin ilmestyneet Helsingin kauppayhdistyksen toimesta. Näihin verraten kaupungin tilaston uusi sarja käsitti tuntuvasti seikkaperäisemmän tekstiosaston, jossa m. m. oli moniaita jälkikatsauksia sekä erilaatuisia vertailevia numerotietoja, jotka olivat omansa antamaan selvemmän käsityksen eri tavararyhmäin merkityksestä kaupungin tuonnissa ja viennissä sekä näiden merkityksestä koko maan tuontiin ja vientiin verraten, minkä ohessa uusia tauluja julkaistiin tullinkannosta, kauttakululiikkeestä, liikennekonttorin veloituksesta ja kannannasta sekä Helsingin makasiiniyhtiön toiminnasta. Liitteinä julkaistiin sitä paitsi liikennekonttorin vuosikertomus ynnä maahan tuotujen ja maasta vietyjen tavarain ranskankielinen luettelo, jonka tarkoituksena oli saattaa mahdolliseksi julkaisun käyttäminen laajemmassa mitassa ulkomaillakin.

Vuoden päättyessä painattavina olevat julkaisut.

Osa tilastokonttorin vuoden varrella toimittamista julkaisu- töistä käsitti julkaisuja, jotka vielä 1918 vuoden päättyessä olivat painattavina, ja oli näiden lukumäärä kirjapainotyön hitauden ja toistuneiden seisahdusten johdosta melko suuri.

Tilastollista apua ja tilastotietoja kunnan viranomaisille.

Tilastokonttorin apua käyttivät niinkuin ennenkin suuressa määrässä sekä vakituiset että tilapäiset kunnalliset viranomaiset ja laitokset. Näistä mainittakoon erittäin maistraatti, rahatoimikamari, terveydenhoitolautakunta (kuukausittain annetut tiedot) ja palkanjärjestelykomitea.

Tilastotietoja muille viranomaisille y. m.

Uudenmaan läänin lääninkonttoriin toimitti tilastokonttori osin erinäisiä vuosittain uusiintuvia tietoja palkkatilastoa varten, osin eritä tietoja tautisuudesta ja kuolleisuudesta.

Tilastolliselle päätoimistolle laadittiin tavanmukaiset erilaatuiset tilastoyhdistelmät ja näiden lisäksi erittäin seikkaperäiset tauluyhdistelmät kaupungin raha-asioista vuosina 1913—16.

Lääkintöhallitukselle toimitettiin moniaita tietoja tautisuudesta ja kuolleisuudesta, kunnan sairaalain toiminnasta y. m.

Summittaisia tietoja kuolemansyistä Helsingissä lähetettiin niinkuin ennenkin viikottain Tukholman kaupungin tilastokonttorille julkaistaviksi kansainvälisessä tilastossa.

Lausuntoja palkanjärjestelykomitean ehdotuksesta kunnallisten viranpitäjien uusiksi palkkasäännöiksi.

Rahatoimikamarin kiertokirjeessä toukokuun 13 päivästä pyydettyä tilastokonttorin lausuntoa palkanjärjestelykomitean laitmasta ehdotuksesta kaupungin kunnallisten viranpitäjien uusiksi palkkasäännöiksi antoi konttori kirjelmässä toukokuun 25 päivästä

semmoisen lausunnon ehdottaen siinä, paitsi eräitä vähäisiä palkankorotuksia, m. m. että konttorin assistenteille ja laskuapulaisille palkanjärjestelyn yhteydessä vakuutettaisiin oikeus lukuisampiin ja lyhyemmin väliajojn toistuviin ikäkorotuksiin kuin mitä he nykyään saivat, muuttamatta mainittujen ikäkorotusten vahvistettuja prosenttimääriä. Tämä ehdotus ei aiheuttanut toimenpidettä kamarin eikä palkanjärjestelykomitean puolelta.

Kiertokirjeessä elokuun 20 päivältä kaupunginvaltuusto edelleen vaati tilastokonttorin lausuntoa palkanjärjestelykomitean laatimasta lopullisesta ehdotuksesta kunnallisen palkkausjärjestelmän uudistamiseksi sekä rahatoimikamarin asiasta antamasta lausunnona. Pyydetty lausunto ¹⁾ annettiin syyskuun 9 päivänä ja sisälsi, paitsi eräitä periaatteellista laatua olevia huomautuksia sekä rahatoimikamarin lausuntoa vastaan tehtyjä yksityiskohtaisia muistutuksia, m. m. myös toistamiseen konttorin aikaisemmin esittämät näkökohdat assistenttiensa ja laskuapulaistensa ikäkorotuksia koskevassa asiassa. Konttorin tässä asiassa esittämiä vaatimuksia ei kaupunginvaltuusto kuitenkaan ottanut huomioon.

Kaupunginvaltuuston valmisteluvaliokunnan lähetekirjelmässä lokakuun 8 päivältä pyydettyä tilastokonttorin lausuntoa kaupunginkirjaston hallituksen esityksestä saada vastedeskin toimittaa kirjaston toimintakertomus erillisenä julkaisuna, kuitenkin huomioon ottamalla valtuuston marraskuun 21 päivänä 1916 tekemässä päätöksessä olevat määräykset koosta ja kirjakelajeista, antoi tilastokonttori kirjelmässä lokakuun 31 päivältä pyydetyn lausunnon, jossa m. m. ehdotettiin, että kaupunginkirjaston vuosikertomukset edelleen julkaistaisiin kunnalliskertomuksissa eikä Helsingin kaupungin tilaston VI sarjassa, että mainitun sarjan nimeksi pantaisiin „Opetuslaitokset“ sekä että, jos kirjaston vuosikertomukset julkaistaisiin erillisinä, tässä kohden noudatettaisiin mainitussa 1916 vuoden päätöksessä olevia määräyksiä. Kaupunginvaltuusto hyväksyi pääasiassa konttorin ehdotukset joulukuun 10 päivänä.

Rahatoimikamarin kirjelmässä lokakuun 28 päivältä kaupunginvaltuuston päätöksen mukaisesti vaadittua tilastokonttorin viranpitäjiltä ilmoituksia, suostuivatko he alistumaan m. m. niihin palvelusehtoihin, jotka oli esitetty erityisessä sääntöehdotuksessa, lähetti konttori kirjelmässä joulukuun 9 päivältä kamarille kaikkien vakinaisten viranpitäjänsä ilmoitukset, joissa he hyväksyivät m. m. mainitut palvelusehdot, mutta pyysi konttori sen ohessa kamaria saattamaan valtuuston tietoon, että ilmoitukset oli annettu opätietoisuuden vallitessa palvelusehtojen 3 §:n d) momentin oikeasta

Lausunto kaupunginkirjaston vuosikertomusten painatusasiasta.

Kysymys kunnan viranpitäjien palvelusehdoista.

¹⁾ Kvston pain. asiakirj. n:o 24, liite IV.

tulkinnasta ja edellyttäen mainitun momentin koskevan ainoastaan vähäisiä järjestelyjä, m. m. yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi kunnan viranpitäjäin eläkkeeseen nähden.

Kirjelmässä kaupunginvaltuustolle joulukuun 16 päivältä konttori, tarkemmin tehtyään selkoa tämän kysymyksen merkityksestä, esitti, että valtuusto ryhtyisi kunnan viranpitäjäin palvelusehtosäännön 3 §:n d) momenttiin nähden toimenpiteeseen, joka olisi omansa poistamaan mainitun momentin viranpitäjissä herättämät epäilykset. Valtuusto ei käsitellyt tätä kysymystä vuoden varrella.

Ehdotus 1919
vuoden menosäännöksi.

Tilastokonttorin menosääntöehdotus, joka kirjelmässä syyskuun 28 päivältä lähetettiin rahatoimikamariin, oli laadittu kaksin vaihtoehtoin. Toiseen oli henkilökunnan palkkaedut merkitty saman määräisiksi kuin 1918 vuoden menosääntöön, kuitenkin lisäämällä vahtimestarin palkkaa 300 markalla eli 1,200 markkaan, sekä poistamalla ensimmäiselle aktuaarille edellisenä vuonna merkitty, viiden vuoden palveluksesta tuleva 640 markan palkankorotus, toinen taas oli laadittu palkanjärjestelykomitean ehdotuksen mukaisesti, mutta muilta kohdin olivat molemmat vaihtopuoliset ehdotukset yhtäpitävät. Ylimääräisten apulaisten palkkausmäärärahaa ehdotettiin korotettavaksi 3,700 markalla eli 7,500 markkaan, kunnalliskertomusten I ja II osan toimittajan palkkausmäärärahaa 1,000 markalla eli 5,000 markkaan, konttorin ulkopuolella teetettävien töiden määrärahaa 1,200 markalla eli 9,000 markkaan, kirjastomäärärahaa 500 markalla eli 1,600 markkaan sekä tarverahain määrärahaa 600 markalla eli 2,400 markkaan. Ehdotetut muutokset korottaisivat edellisen vaihtopuolen mukaan menosäännön 157,640 markasta 164,300 markkaan eli 6,660 markalla, jälkimmäisen vaihtopuolen mukaan 178,500 markkaan eli 20,860 markalla. Rahatoimikamari puolsi sinänsä hyväksyttäväksi jälkimmäistä vaihtopuolista ehdotusta konttorin siihen myöhemmin ehdotettua lisättäväksi 2,500 markkaa ylimääräisten apulaisten palkkaamiseksi, ja budjetinjärjestelyssä kaupunginvaltuusto hyväksyi tämän ehdotuksen lisättyään siihen edelleen 3,850 markkaa viransijaisen palkkaamiseksi vakinaisessa sotapalveluksessa olevalle toiselle aktuaarille, jonka lisäyksen myöntämisestä konttori oli tehnyt esityksen budjettivaliokunnalle. Konttorin vuodeksi 1919 vahvistettu menosääntö päättyi siten 184,850 markkaan.

Ylimääräinen määräraha.

Kirjelmässä rahatoimikamarille lokakuun 8 päivältä tilastokonttori pyysi kamaria kaupunginvaltuustolta hankkimaan 2,850 markan ylimääräisen määrärahan konttorin viransijaisuuspalkkioiden suoritukseen toisen aktuaarin E. J. Warosen vakinaiseen sotapalvelukseen kutsumisen johdosta. Kamarin puoltosanan mu-

kaisesti kaupunginvaltuusto lokakuun 29 päivänä myöntyi esitykseen.

Kirjelmässä rahatoimikamarille syyskuun 24 päivältä tilastokonttori esitti, että kamari kaupunginvaltuustolta hankkisi ensimmäiselle aktuaarille O. Bruunille 2,000 markan vuotuisen henkilökohtaisen palkanlisäyksen. Rahatoimikamari puolsi tätä esitystä, mutta kaupunginvaltuusto epäsi sen marraskuun 26 päivänä.

Sen johdosta että sinä aikana, jonka venäläiset sotilasviranomaiset pitivät hallussaan tilastokonttorin huoneistoa, sieltä oli viety pois konttorille kuuluva isohko, seinään kiinnitetty kirjahylly ja erään niinkään seinään kiinnitetyn hyllyn muuan osasto, joiden sijaan konttorin oli täytynyt 800 markan hinnasta teettää kaksi saman kokoista ja laatuista hyllyä, konttori rahatoimikamarille osoitetussa kirjelmässä syyskuun 12 päivältä pyysi kamaria merkitsemään mainitun rahamäärän niiden eräin joukkoon, joiden korvaamisesta vaatimus kamarin toimesta ja Venäjän valtion velkain ilmoitusta varten olevan keskuskonttorin välityksellä oli esitettävä Venäjän valtiolle.

Konttorin henkilökunnassa tapahtui vuoden varrella useita muutoksia, jotka vaikuttivat sangen haitallisesti konttorin töihin.

Ensimmäinen aktuaari filosofianlisensiaatti E. Gylling sai tammikuun 24 päivänä virkavapautta eduskuntatöitä varten, viransijaisena toinen aktuaari filosofianmaisteri O. Bruun. Kapinan aikana, johon filosofianlisensiaatti Gylling otti osaa, antoi hän tilastokonttoriin helmikuun 15:ntenä päivätyn hakemuksen mahdollisimman joutuisasta virkaeron saamisesta, jonka hakemuksen konttori kohta kapinan päätyttyä lähetti rahatoimikamariin ilmoittaen, ettei myöntyminen siihen konttorin puolelta kohdannut estettä, sekä samalla anoen, että virka heti julistettaisiin avonaiseksi. Kokouksessaan huhtikuun 19 päivänä rahatoimikamari kuitenkin päätti olla ottamatta puheenalaista hakemusta käsiteltäväksi, mutta kyllä toistaiseksi pidättää filosofianlisensiaatti Gyllingin virantoimituksesta. Konttorin kirjelmässä kesäkuun 6 päivältä uudelleen anottua viran avonaiseksi julistamista kamari saman kuukauden 17 päivänä päätti erottaa filosofianlisensiaatti Gyllingin virastaan ja julistaa sen avonaisena haettavaksi, minkä jälkeen kamari elokuun 1 päivänä kolmesta hakijasta ensimmäiseksi aktuaariksi valitsi toisen aktuaarin Bruunin, jota konttorin johtajakin oli puoltanut virkaan.

Samaan aikaan kuin aktuaari Bruun määrättiin hoitamaan ensimmäisen aktuaarin virkaa, määräsi rahatoimikamari tammikuun 24 päivänä filosofiankandidaatti E. J. Warosen hoitamaan konttorin toisen aktuaarin virkaa, jota hän hoitikin elokuun 14 päivään, jolloin hänet kutsuttiin vakinaiseen sotapalvelukseen, minkä jälkeen virkaa

Esitys henkilökohtaisen palkanlisäyksen myöntämisestä ensimmäiselle aktuaarille O. Bruunille.

Vaatus häävinneiden kirjahyllyjen korvaamisesta.

Konttorin henkilökunta.

hoiti filosofianmaisteri T. W. Sjöström vuoden loppuun. Tämän viransijaisuusajankana valitsi rahatoimikamari syyskuun 26 päivänä vakinaiseksi toiseksi aktuaariksi viidestä hakijasta filosofiankandidaatti Warosen, joka virkaan oli saanut johtajan puoltosanan, voimatta filosofiankandidaatti Waronen kuitenkaan ryhtyä virkaa hoitamaan.

Sen johdosta että amanuenssinviran entinen pitäjä oli irtisanottu virastaan, hoiti tätä jo vuoden alusta viransijainen, filosofiankandidaatti Waronen tammikuun 24 päivään, mainitusta päivästä lähtien heinäkuun 10 päivään ylioppilas, sittemmin filosofiankandidaatti T. Voionmaa, heinäkuun 15 päivästä elokuun 15 päivään filosofianmaisteri Sjöström, elokuun 15 päivästä lokakuun 1 päivään ylioppilas H. von Knorring sekä viimeksi mainitusta päivästä vuoden loppuun filosofiankandidaatti K. A. N. Kalliala. Elokuun 1 päivänä rahatoimikamari tosin valitsi filosofiankandidaatti Warosen, joka kahdesta hakijasta oli saanut johtajan puoltosanan, amanuenssinviran vakinaiseksi pitäjäksi, mutta hän ei sitä hoitanut, syystä että hän siihen aikaan oli määrätty hoitamaan konttorin toisen aktuaarin virkaa ja muutoin heti sen jälkeen kutsuttiin vakinaiseen sotapalvelukseen, ja marraskuun 11 päivänä kamari hänen jälkeensä vakinaiseksi amanuenssiksi valitsi filosofianmaisteri Sjöströmin, jota niinkään kahdesta hakijasta johtaja oli virkaan puoltanut, mutta ei häenkään hoitanut puheenalaista virkaa, syystä että hänet oli, niinkuin edellä mainittiin, määrätty hoitamaan konttorin toisen aktuaarin virkaa. Amanuenssinvirkaa hoitivat siten kaiken vuotta viransijaiset.

Lyhyttä virkavapautta nauttivat vuoden varrella johtaja filosofianmaisteri H. Dalström joulukuun 17 päivästä vuoden loppuun, viransijaisena filosofianmaisteri Bruun, ja viimeksi mainittu vuoden alusta tammikuun 15 päivään, viransijaisena filosofiankandidaatti G. Modeen.

Assistentti Valborg Kuhlefeldt pyysi tammikuun lopulla eroa virastaan maaliskuun 1 päivästä lukien, ja otettiin hänen sijaansa huhtikuun 15 päivänä assistentiksi vakinainen laskuapulainen Inez Juselius. Konttorin menosääntöön merkittyyn uuteen vakinaisen laskuapulaisen virkaan otettiin tammikuun 1 päivänä neiti Elsa Renfors ja vakinaiseksi laskuapulaiseksi neiti Juseliuksen sijaan toukokuun 1 päivänä rouva Ester Särkisilta. Ylimääräisinä laskuapulaisina toimivat edelleen rouva Sigrid Hedlund ja neiti Olga Spåre.

Vahtimestari G. Forsmanin sijaan, joka tammikuun 17 päivänä erotettiin toimestaan, otettiin saman kuukauden 21 päivänä konttorin vahtimestariksi vahtimestariapulainen A. Spring.

Kirjelmässä lokakuun 1 päivältä tilastokonttori anoi rahatoimikamarilta toimenpidettä amanuenssi E. J. Warosen vapauttamiseksi vakinaisesta sotapalveluksesta. Kamari myöntyi tähän saman kuukauden 10 päivänä, mutta sen asiassa tekemä esitys ei aiheuttanut toimenpidettä sotilasviranomaisten puolelta.

Tilastokonttorin joulukuun 13 päivänä tekemän anomuksen johdosta oikeutti palkkalautakunta saman kuukauden 18 päivänä amanuenssi T. W. Sjöströmin amanuenssivirkansa ohessa pitämään yliopiston maantieteellisen laitoksen assistentinviran.

Kirjelmässä joulukuun 13 päivältä tilastokonttori anoi kaupunginvaltuustolta vakinaiselle laskuapulaiselle neiti Märtha Hedlundille lupaa asua kaupungin ulkopuolella, johon anomukseen valtuusto helmikuun 11 päivänä 1919 toistaiseksi myöntyi.

Tilastokonttorin kirjasto lisääntyi vuoden varrella 172 numerolla, joista 109 oli painettu kotimaassa ja 63 ulkomailla. Näistä oli kaikkiaan 27 eli 18 kotimaassa ja 9 ulkomailla ilmestynyttä (kukin eri numeroksi luettuna) neljännesvuosi-, kuukausi-, viikkoy. m. aikakautisjulkaisuja. Ostamalla hankittiin 33 numeroa; muut eli 139 saatiin vaihtamalla tai lahjoina.

Konttorin kirjasto.

Lähteväin toimituskirjain luku vuonna 1918 oli 1,199. Näistä oli lähteviä kirjelmiä 315, niistä 297 koti- ja 18 ulkomaan paikkoihin meneviä, sekä jaeltuja julkaisuja 884, niistä 827 koti- ja 57 ulkomaan paikkoihin meneviä.

Lähtevät toimituskirjat.